

Toplumsal Kurumlar 1 (Sosyoloji), ders ve çalışma notu

Toplumsal Kurumlar 1 (Sosyoloji)

Toplumdaki ortak ve temel ihtiyaçların (beslenme, barınma, korunma gibi) giderilmesine yönelik sosyal ilişkilerin ortaya koyduğu yerleşmiş davranış kalıplarının bütünlüğü temel toplumsal kurumları ortaya koyar. (Aile, ekonomi, siyaset, din, eğitim kurumları) Bu kurumlar toplumda hakim olan değer ve normlara göre şekillenir. Dolayısıyla kurumlar toplumlarda ortaktır; ancak toplumlara göre farklılıklar vardır. Bu farklılıklar toplumsal farklılıkları da anlatır. Çünkü toplumsal kurumlar, toplumu şekillendiren en temel öğelerdir.

Toplumsal Kurumların Özellikleri

1. Her toplumsal kurumun kendine özgü yapısı ve kuralları vardır.
2. Toplumsal kurumlar ihtiyaçlardan doğduğundan, ihtiyaçların karşılanmasında işlevseldir. Ancak zamanla bu işlevleri değiştirebilmektedir.
3. Toplumsal kurumlar her toplumda vardır. Ancak toplumdaki topluma ve zamanla değişme gösterirler.
4. Toplumsal kurumlar toplumların iskeletini oluşturduğundan, kurumların hızla değişmesi ya da değişmeye zorlanması bunalımlara yol açar.
5. Toplum bütünlük gösterdiğinden, kurumlardan birindeki değişim diğerlerini de etkiler. Örneğin ekonomideki gelişme aile kurumunu çekirdek yapıya dönüştürmektedir.
6. Kurumların toplumdaki önem ve güç dereceleri birbirinden farklıdır. Bazı toplumlarda din kurumu, bazı toplumlarda siyaset veya ekonomi kurumu etkili olabilmektedir.
7. Çağdaş toplumlarda bir kurumun bazı işlevlerini diğer kurumlar üstlenmiştir. Örneğin ailenin bazı işlevlerini eğitim kurumu üstlenmektedir.

A. AİLE KURUMU

Soy bağı ve duygusal bağlarla birbirine bağlı, hak ve ödev anlayışıyla hareket eden bireylerin oluşturduğu sosyal birliktir.

1. Ailenin Özellikleri

- Her toplumda vardır (Evrenseldir) ve her toplumda çekirdek niteliği taşır.
- Duygusal temele bağlıdır.
- Kendine özgü yapısı ve kuralları vardır.
- Toplumdaki değer ve normlara göre oluşarak şekillenir.
- Üyeler arasında samimi, içten bir ilişki olduğundan birincil grup özelliği gösterir.

2. Ailenin İşlevleri

Ailenin işlevlerini dört grupta incelemek mümkündür.

a. Ekonomik: Aile üreten, ürettiğini tüketen gruptur. Üyelerin beslenme, barınma, korunma, ihtiyaçlarını karşılaması ailenin ekonomik işlevini ortaya koyar.

b. Biyolojik: Üyelerinin temel nitelikteki güdülerinin doyurulmasını sağlar. Ayrıca, neslin devamını gerçekleştirir.

c. Psikolojik: Ailenin, duygusal bağlarla bağlı üyelerden oluştuğunu söyledik. Çocukların sevgi ve şefkatle himaye edilmesi bu işlevini örneklendirmektedir.

d. Eğitim ve sosyalleştirme: Doğan bebeklerin biyolojik bir canlılıktan sosyal bir kişiliğe geçmesi aile sayesinde. Aile, toplumun değerlerini, normlarını, gelenek ve göreneklerini çocuğa aktararak sosyalleşmesini sağlar. Böylece konuşmaktan giyinmeye, beslenmeden çalışmaya kadar toplumsal ilişki ve davranış kalıplarını çocuk ilk defa ailesinden öğrenir.

3. Aile Türleri

a. Egemenliğin verilmesine göre

aa. Maderşahi (Anaerkil) aile: Kadının egemen olduğu aile türüdür.

ab. Pederşahi (Ataerkil) aile: Erkeğin egemen olduğu aile türüdür.

ac. Modern (Eşitlikçi - demokratik) aile: Egemenliğin kadın ve erkek arasında paylaşıldığı, kararların ortak alındığı ailedir.

b. Üye sayısına göre

ba. Geleneksel geniş aile: İki'den fazla kuşağın birarada oturduğu ailedir. Aile daha çok üretici yapıdadır.

bb. Çekirdek aile: Anne, baba ve evlenmemiş çocuklardan oluşur. Tüketici yapıdadır. Görevlerinin bir kısmını diğer kurumlara devretmiştir. Ailede duygusal bağlar güçlüdür.

4. Evlilik ve Evlilik Türleri

a. Eş sayısına göre

aa. Monogami: Tek eşle evlilik

ab. Poligami : Çok eşle evlilik

— Polijini : Bir erkeğin birden fazla kadınla evliliği

— Poliandri : Bir kadının birden fazla erkekle evliliği

b. Yerleşme çevresine göre

ba. Matrilokal: Erkeğin, kadının aile çevresine katıldığı evlilik türüdür.

bb. Patrilokal: Kadının, erkeğin aile çevresine katıldığı evlilik türüdür.

bc. Neolokal: Eşlerin bağımsız olarak ayrı yerleşme çevresine katıldığı evlilik türüdür.

c. Eşin seçildiği gruba göre

ca. Endogami: Grup içinden evlenme (Kast sisteminde olduğu gibi)

cb. Ekzogami : Grup dışından evlenme

d. Eş seçimine göre

da. Levirat: Kocasını ölen kadının, kocasının erkek kardeşiyle evlenmesi

db. Sororat: Karısını ölen erkeğin, karısının kız kardeşiyle (baldızla) evlenmesi

5. Boşanma

Evlilik sözleşmesiyle oluşturulan aile birliğinin sona ermesidir. Birliğin sona ermesi toplumdaki kurallara göre gerçekleşir. Eşlerden biri öldüğünde veya evlilik geçerli kurallara göre bozulduğunda

boşanma gerçekleşir. Yapılan araştırmalarda boşanmanın en önemli sebebi, eşler arasındaki şiddetli geçimsizliktir.

B. EKONOMİ KURUMU

İnsanlardaki sınırsız olan ihtiyaçları sınırlı olan kaynaklarla giderme çabası ekonomi olgusunu ortaya çıkarmıştır. Kaynaklarla ihtiyaçlar arasında denge kurmaya yönelik yerleşmiş ilişki kalıpları da ekonomi kurumunu oluşturmuştur. Sözü edilen ekonomik ilişki kalıpları, üretim - tüketim ilişkileri, alış - veriş ilişkileri vs. dir.

Toplumdaki ekonomik faaliyetler mal, hizmet, fayda ve değer kavramlarını, karşımıza çıkarmaktır.

– Mal

İhtiyaçları karşılamak için değişim amacıyla üretilen unsurlara **mal** denir. Defter, araba, kumaş, gözlük vs. Bu malların bir kısmı üretim malıdır, bir kısmı tüketim malıdır.

– Hizmet

İhtiyaçları karşılamak için değişim amacıyla ortaya konan etkinliklerdir. Eğitim, ulaştırma, sağlık hizmetleri gibi.

Bir şeyin mal ya da hizmet sayılabilmesi için değişim amacıyla yapılması gerekir. Buna göre kendi beslenmesi için tavuk yetiştiren insan mal üretmiş olamaz.

– Fayda

Mal veya hizmetlerin ihtiyaçları karşılamadaki işlevine **fayda** denir.

– Değer

Mal ve hizmetlere verilen kıymet derecesidir. Kullanım değeri, değişim değeri, sanat değeri ve anı değeri olarak ortaya çıkar.

Kullanım değeri mal ve hizmetin ihtiyacı gidermedeki faydası, değişim değeri ise piyasadaki fiyatıdır.

Örneğin; bir saat zamanı göstermesi bakımından kullanım değerine, alıcıya satılması bakımından değişim değerine sahiptir. Kullanım değeri olmayan bir malın değişim değeri de olmaz. Aynı zamanda bir saatin sanat değeri ve anı değeri de olabilir.

Bir malın değerini, kıt olması, üretiminde çok emek harcanmış olması, estetik güzelliğinin

olması, kültürel değerleri yansıtması vs. etkileyebilir.

1. Ekonominin Unsurları

a. Üretim: İhtiyaçları karşılayarak topluma fayda sağlamak için herhangi bir şeyin yerinde, yapısında, şeklinde değişiklik meydana getirme faaliyetidir. Temel amaç **toplumsal fayda** olduğu için, başlangıçtan ürün haline gelinceye kadar olan süreç üretim olarak ifade edilir.

b. Üretim faktörleri: Doğa, emek, sermaye ve teşebbüstür. Bu faktörlerden biri eksik olursa üretim olmaz.

c. Tüketim: Üretilmiş olan mal ve hizmetlerin faydasından yararlanmaktır. Sabunu kullanma mal tüketimi, belediye otobüsünden faydalanma hizmet tüketimi olur. Tüketim bir ülkenin gelişmişlik derecesini gösterir.

d. Bölüşüm: Üretilmiş mal ve hizmetlerin, üretime katılanlar arasındaki bölüşümüdür. Milli gelirin, fert başına düşen milli gelir olarak bölüşümünü ifade eder.

e. Değişim: Üretilmiş olan mal ve hizmetlerin değişimini ifade eder. Değişim, mal ve hizmetlerin faydasını artırır.

Para, değer ölçüsü olduğundan değişimi kolaylaştıran bir araçtır. Böylelikle paranın alış-verişi kolaylaştırma işlevi vardır.

2. Ekonominin Parayla İlgili Problemleri

a. Enflasyon: Paranın değer kaybederek alım gücünün düşmesini ifade eder. İnsanlar için hayat pahalılığı oluşturduğundan ve sabit gelirliler aleyhine gelir dağılımını bozduğundan, problem oluşturmaktadır. Genelde arz talep arasındaki dengesizlikten ortaya çıkar. Bu durumda arzın artırılıp talebin kısılması enflasyona karşı alınabilecek bir önlemdir.

b. Deflasyon: Enflasyonun tersi bir durumdur. Arzın talepten çok olması durumunda görülür.

Bu durumda üretimi kısma zorunluluğu ortaya çıkar. Sonuçta işsizlik problemi görülür. Arz karşısında talebi artırmak (reklâm, pazar bulma, taksitli satış vs) deflasyona karşı alınabilecek önlemlerdir.

c. Devalüasyon: Milli paranın, yabancı paralar karşısında değerinin düşürülmesine denir.

d. Revalüasyon: Milli paranın, yabancı paralar karşısında değerinin yükseltilmesine denir.

C. SİYASET KURUMU

Toplumda düzenin sağlanması ve yönetimin gerçekleştirilmesi için ortaya konan yerleşmiş ilişki kalıpları siyaset kurumunu oluşturur.

1. Başlıca Siyasi Kurumlar

a. Devlet: Belli bir toprak parçası üzerinde örgütlenmiş, siyasi ve hukuki yaptırım gücüne sahip üstün bir otoritedir. Devlet, toplumsal kurumların işleyişinin denetim ve gözetimini sağlar.

Devlet egemenlik esasına dayanır. Devletin egemen olması yasama, yürütme, yargı güçlerini elinde bulundurmasına bağlıdır. Dolayısıyla devlet sosyal kontrolü sağlayan en büyük sosyal gruptur. Devlet içinde bu güçler ayrı organlarca temsil edilir. Bu duruma güçler ayrılığı denir. Güçler ayrılığı, kişi hak ve hürriyetlerinin korunması adına demokrasinin bir gereğidir.

Dolayısıyla devlet, sosyal kontrolü sağlayan en büyük sosyal gruptur.

b. Hükümet: Devletin idare yetkisini kullanan yürütme organıdır. Ülkemizde Cumhurbaşkanı ile Bakanlar kurulu yürütme organını oluşturur.

c. Parlamento: Devletin yasama organıdır. Ülkemizde seçimle gelen ve değişik görüş ve düşüncelere sahip partilerce temsil edilen TBMM yasama organını oluşturur.

2. Siyasi Yönetim Şekilleri

a. Baskıcı yönetim: Politikaların belirlenmesinde, kararların uygulanmasında tepeden inme bir zorlama vardır.

b. Demokratik yönetimler: Bu yönetimlerde düşünce hürriyeti vardır. Sistem, farklı görüş ve düşüncelerin yönetimde söz hakkına sahip olacak şekilde oluşturulmuştur. Demokrasilerde kişi hak ve hürriyetlerini tanıyan ve onlara saygılı davranan anlayış hakimdir. Buna göre insanlar seçme seçilme hürriyetine, fırsat eşitliği hakkına sahiptir. Çok partili sistem ve seçimler demokratik yönetimlerin vazgeçilmez unsurlarıdır.

3. Seçim ve Seçim Sistemleri

Demokrasinin bir gereği olarak seçim, yöneticileri belirlemek için yapılan bir uygulamadır. Bu uygulama iki ayrı sistem olarak karşımıza çıkabilmektedir.

a. Çoğunluk sistemi: Herhangi bir seçimde en fazla oy alan kesimin yönetimi gerçekleştirme hakkını kazanmasıdır.